

0 Leeswijzer

Heeze, april 2021

Beste lezer,

Voor u ligt het eindrapport van de soorteninventarisatie in het beekdal van de Kleine Dommel die onder auspiciën van IVN Heeze-Leende is gehouden gedurende het jaar 2020.

- Na het voorwoord vindt u in hoofdstuk 2 al meteen de belangrijkste Conclusies en aanbevelingen. Voor beleidsmakers een must!
- In hoofdstuk 3 t/m 5 treft u achtereenvolgens aan:
  - de aanleiding voor en de doelstelling van de soorteninventarisatie
  - een korte beschrijving van het projectgebied
  - de manier van werken c.q. de gebruikte methoden
- Hoofdstuk 6 bevat de resultaten van de inventarisatie.
- In hoofdstuk 7 vindt een nadere analyse van de waarnemingen plaats, waarbij de soortenrijkdom in Nederland en de situatie in het beekdal aan de orde komen (paragrafen 7.1 t/m 7.3).
- Hoofdstuk 7 paragraaf 4 is (na de conclusies) het belangrijkste onderdeel van het rapport. Hierin worden alle soortengroepen uitvoerig behandeld. Voer voor specialisten!
- Hoofdstuk 7 wordt afgesloten met de Rode lijst soorten en Invasieve soorten.
- Hoofdstuk 8 is het addendum met het rapport “Bijen, wespen, mieren” (door Pieter van Breugel) en “25 jaar vogelinventarisatie in het beekdal” (door Henk Sierdsema, SOVON) en “Voer voor arachnologen” (door enkele spinnendeskundigen).
- Het rapport wordt afgesloten met een nawoord, een literatuuropgave en de bijlagen.

Veel leesplezier!

Werkgroep Soortenjaar IVN Heeze-Leende,

Hans Teeven,
Geert Engels,
Ruud Krielaart,
Ben Pollmann.

1 Voorwoord

1.1 Voorzitter IVN Heeze-Leende

Ben Pollmann

Onze 50-jarige IVN Heeze-Leende heeft het soortenjaar als speciale jubileumactiviteit gekozen. Waarom moest dat zo nodig, het hele jaar 2020 staren naar plantjes en diertjes in het beekdal van de Kleine Dommel? Iedereen wist toch al dat je langs en in die beek heel wat soorten tegenkomt!

Waarom dan al die moeite van heel veel vrijwilligers, jong en oud, uit Heeze-Leende en ook van soms ver daarbuiten? Om daar een antwoord op te geven kom je al gauw uit bij het begrip biodiversiteit. Daarbij gaat het om de grote variatie van soorten planten en dieren, die samen de natuur vormen en ook elkaar in balans houden. Verdwijnen van soorten kan zo maar tot verstoring van dit evenwicht zorgen.

Daarbij is alles in de natuur belangrijk, van de grootste soorten tot de allerkleinste, soms niet of nauwelijks zichtbaar. Zeldzame soorten, maar ook de allergewoonste!

Onze wereld kan niet zonder biodiversiteit; zo wordt er gezorgd voor productie van zuurstof, afbraak van dode dieren en planten, bestuiving van planten (waaronder landbouwgewassen) en waterzuivering. Maar laten we ook niet vergeten het plezier dat wij beleven aan het waarnemen, leren kennen en genieten van de rijke natuur om ons heen!

En als je iets wilt doen aan behoud of verbetering van die biodiversiteit, dan begint het er natuurlijk mee, dat je ontdekt welke soorten er zijn of er niet meer zijn!

Met die onmisbare informatie kun je aan de slag om de bestaande soorten te behouden en hun situatie te verbeteren. Wat is daarvoor nodig, bijvoorbeeld qua terreinbeheer?

En welke bedreigingen moeten we nu juist vermijden, bijvoorbeeld verdroging of gebruik van gif? Met welke maatregelen kunnen we niet meer aanwezige soorten verleiden om zich in het beekdal te vestigen?

Al dat monnikenwerk in het jubileumjaar van IVN Heeze-Leende heeft de basis gelegd voor behoud, bescherming en verbetering van de natuur in het beekdal. Dank aan iedereen, die voor dit indrukwekkende resultaat heeft gezorgd.

En nu aan de slag ermee en vervolgens hopelijk over een paar jaar ontdekken, dat onze kostbare natuur erop vooruit gegaan is!

1.2 Waterschap de Dommel

Mark Scheepens

Een mooi initiatief en ondanks Corona zijn de resultaten indrukwekkend te noemen. Ik kijk zelf natuurlijk graag naar de watergebonden organismen en planten en ben zelf ook een aantal keer gaan kijken in het gebied, alleen landschappelijk al is het een genot om er te zijn.

Het is mooi te zien dat ook in de droge zomer van 2020 er toch nog redelijk wat greppels, poelen en laagten watervoerend bleven. En dat in een zeer droge zomer! Het lijkt erop dat we hier een echt klimaat-robuust systeem hebben gecreëerd, wat dus niet alleen in te zetten is in perioden van extreme hoeveelheden water, maar ook in droge zomers nog water en kwel tot aan maaiveld heeft. Dat is weer zeer goed voor de ecologische ontwikkeling en zorgt er voor dat

typische beekdalsoorten als de gevlekte glanslibel weer terugkeren, zelfs al zeer kort na de genomen maatregelen. En dan staat de gevlekte glanslibel in mijn beleving voor meer soorten van moerassen/natte beekdalen die zeldzaam zijn en door vooral verdroging en ontwatering een zeer negatieve trend hebben. Dan is het natuurlijk mooi te zien dat maatregelen die we genomen hebben ertoe bijdragen dat het natter wordt en dat daar soorten direct van profiteren.

De kansen in het gebied

Iedere kans om water op de flanken van het gebied vast te houden zal de kern van het dal ten goede komen. Een aantal sloten op de flanken is nog redelijk diep ingesneden. Kan je daar bijvoorbeeld met stuwen nog water langer vast houden (zeker aan de kant van Heeze) dan zal dat zeker ook positief zijn voor de natuur in het dal.

Een kans die we natuurlijk nog gaan verzilveren is het gebied rondom de Rielloop, ook daar verwacht ik na herinrichting wel een positieve ontwikkeling. Zeker ook omdat we daar juist ook aan verdere waterconservering en antiverdroging gaan werken.

Natuurlijk zijn er bedreigingen te noemen maar voor dit gebied ben ik toch overwegend positief omdat we juist hier de focus hebben op nemen van de juiste maatregelen. Het zal jullie niet verbazen dat ik de focus op water leg en zeker op water vast houden en zorgen dat de sponswerking van het systeem weer terugkeert. En als we dan voldoende aandacht hebben voor een goed beheer dan zie ik de biodiversiteit in het beekdal Kleine Dommel Heeze een mooie toekomst tegemoet gaan.

1.3 Staatsbosbeheer

Rick Verrijt, Boswachter ecologie De Peel en de Kempen
Staatsbosbeheer is zeer verheugd met de resultaten van het 1000-soortenjaar. Met de gegevens die zijn verzameld door vele mensen (van liefhebbers tot experts) onder leiding van IVN Heeze-Leende worden de geheimen van de het beekdal langzaam ontrafeld. Dit is waardevolle informatie waarmee het belang van het gebied wordt onderstreept. Met deze gegevens is het voor ons mogelijk om accenten aan te geven in het beheer van de terreinen. Dit soort initiatieven doet beseffen dat we bijzondere terreinen mogen beheren met een hoge biodiversiteit en dat we een grote verantwoordelijkheid hebben richting de natuur. We kijken uit naar een volgend project!

1.4 Brabants Landschap

Mari de Bijl, Beheerder zuidoost, Brabants Landschap
Het Brabants Landschap hoefde niet lang na te denken om positief op het verzoek van IVN Heeze-Leende te reageren om onze gebieden in het beekdal te mogen betreden in het kader van hun 50-jarig jubileum en het door hen uitgeroepen 1000-soortenjaar.

Natuurspecialisten op velerlei gebied, van vogels tot mossen en van nachtvlinders tot zoogdieren gingen onze percelen bezoeken om zoveel mogelijk plant- en diersoorten boven water te krijgen. Ook particulieren en andere terreinbeheerders werkten graag mee.

Het aantal soorten overtrof de verwachtingen. Meer dan 2000 soorten werden aangetroffen! Dat lijkt heel positief. Is het dat ook? We weten het niet. Misschien hadden we 15 jaar geleden wel meer dan 3000 soorten aangetroffen? Zou kunnen. Daarom is juichen over de biodiversiteit

Rul/Kleine Dommel niet op zijn plaats. We moeten een denken vermijden zo van: 'IVN had gehoopt op 1000 soorten maar het zijn er wel twee keer zoveel. Gaat wel goed met dat gebied, niets meer aan doen, laat maar gaan'. Die luxe kunnen we ons niet permitteren. We moeten er bovenop blijven zitten en kansen benutten die zich aandienen.

In 2030, als IVN 60 jaar bestaat, zou het mooi zijn dezelfde inventarisatie met dezelfde plant- en diergroepen en hopelijk veel van dezelfde deskundigen nog eens over te doen. Dat heet dan het 2000-soortenjaar. Hoe mooi zal het zijn als we dan, door alle inspanningen van terreinbeheerders en vrijwilligers op 3000 soorten uitkomen?

1.5 KNNV afdeling Eindhoven

Han Monteiro, voorzitter KNNV-afdeling Eindhoven

In 2018 hebben we als KNNV Eindhoven een 1000-soortendag georganiseerd in de Aanschtotse Beemden in het noorden van Eindhoven.

Ik weet dus wat er bij komt kijken als je dat doet. Je hoopt dan dat er genoeg mensen zijn die willen inventariseren.

IVN Heeze-Leende heeft echter de lat hoger gelegd door een veel groter gebied te kiezen.

Al snel kregen we het verzoek om mee te doen met het inventariseren van het gebied.

Voor mij zelf voelt het gekozen projectgebied rond de Kleine Dommel als mijn achtertuin.

Door de pandemie werden het aantal wekelijkse wandelingen in het voorjaar meteen aangeprepen om de soorten vogels in het gebied te monitoren. In contacten met andere vogeltellers van IVN Heeze -Leende, die ik in het gebied regelmatig tegenkwam werden de vondsten uitgewisseld. Deze kwamen uiteindelijk in de tellijst terecht.

Binnen onze afdeling waren verschillende specialisten bezig om hun steentje bij te dragen.

De Floristen, Mossenwerkgroep, Hydro-Microbiologen, Vogel- en Insectenwerkgroep en anderen hebben hun medewerking verleend.

Het is heel bijzonder dat ondanks de wat moeilijker omstandigheden het een groot succes is geworden. Het is zeker de moeite waard om over een aantal jaren dit project te herhalen.

Ik feliciteer het IVN Heeze-Leende namens KNNV Eindhoven met het behaalde resultaat.

2 Conclusie en aanbevelingen

In zijn algemeenheid kunnen we stellen dat de natuurgebiedjes in het beekdal (**dus niet** de bemeste percelen, de maisakkers, de intensief gebruikte paardenweides met raaigras, de kapotgereden zandpaden, en vernielde of in de bloeitijd gemaaide bermen en oevers) van groot belang zijn voor de biodiversiteit in de gemeente Heeze-Leende. Het aantal gevonden soorten (**607 soorten per km²**) is bijvoorbeeld 15X zo hoog als het aantal dat in hele gemeente Heeze-Leende is gevonden (**42 soorten per km²**. Ter vergelijking: op het eiland Texel zijn “slechts” **13 soorten per km²** gevonden.) Nederland 30000 km² kent ongeveer 45000 soorten dan kom je op **1,2 soort per km²**. Dus hoe de waarde in te schatten van deze getallen? Het lijkt er op dat de meeste soorten vooral in het beekdal te vinden zijn en daarmee het beekdal nu al (bij het beperkte aantal soorten van 2489) als kraamkamer van belang is voor het herstel van een soortenarm agrarisch landschap. Dat hopelijk snel en op korte termijn een transitie naar een duurzame agrarische sector ondergaat.

Dat betekent niet dat wij tevreden kunnen zijn over het aantal waargenomen soorten. In het soortenjaar van 2020 zien we aanwijzingen dat de biodiversiteit (aantal aanwezige soorten) in de afgelopen jaren gedaald is. Dat onderzoek valt ook buiten ons doel. Aangezien er in het verleden nooit op deze schaal en wijze is geïnventariseerd, kun je geen vergelijkingen maken of conclusies trekken m.b.t. soorten die er wel of niet meer zijn of over de aantallen. Ook de vergelijking met de biodiversiteit van andere beekdalen hebben we (nog) niet kunnen maken.

Het ontbreken van (ooit wel aanwezige) soorten als bijvoorbeeld de otter, patrijs, kwartel, wielewaal, paling of beekprik wijst erop dat de condities voor deze soorten onvoldoende zijn. De afname van soorten zoals de kommavlinder of de kleine ijsvogelvinder en diverse bijensoorten geeft te denken. De oorzaken hiervoor kunnen structureel zijn (afname bloeiende planten, achteruitgang biodiversiteit), maar ook van toevallige aard, bijvoorbeeld omdat we ze gemist hebben, de kennis ontbrak om ze te determineren, of doordat er minder mensen actief zijn geweest dan verwacht.

Het voorkomen van soorten zoals de sabelsprinkhaandoder, staartblauwtje, bruin blauwtje wijst op veranderende omstandigheden (o.a. klimaatverandering) waardoor het beekdal mogelijk een geschikt leefgebied wordt voor deze soorten. Maar wat is de invloed hiervan op oorspronkelijk aanwezige soorten?

De toename van invasieve soorten zoals reuzebalsemien, Japanse duizendknoop, marm grondel, Amerikaanse hondsvij, Amerikaanse kers enz. **ten koste van inheemse soorten** wijst op de negatieve gevolgen van het wereldwijd menselijk handelen.

Het soortenjaar van 2020 kan geen volledig uitsluitsel geven over de stand van zaken m.b.t. de biodiversiteit in het beekdal. Het is een foto, een uitgebreide momentopname, die pas in de toekomst zijn waarde zal bewijzen. Het doel was om mensen aan te zetten op zoek te gaan naar flora en fauna. Dat doel is zeker gehaald! Ook het doel om data aan te leveren aan de landelijke website “Waarneming.nl” en indirect aan de NDFD om daarmee wetenschappers en beheerders meer kennis te geven over wat er leeft in hun gebieden, is gehaald.

Harde conclusies m.b.t. de kwaliteit van de flora en fauna in het beekdal kunnen we dus niet trekken. Het aantal waargenomen soorten (2489) lijkt veel, maar waren er 10 of 50 jaar geleden meer of minder en/of andere soorten? Tevens geven waarnemers aan dat er nog veel soorten uit de diverse soortgroepen te vinden moeten zijn. In ieder geval kunnen we wel met zekerheid zeggen dat bepaalde soorten, nog los van klimaatverandering, invloed ondervinden van één van de volgende factoren: